

Vicu MERLAN

Arme și unelte de silex și piatră din eneoliticul Moldovei dintre Carpați și Prut

Vicu MERLAN

ARME ȘI UNELTE
DE SILEX ȘI PIATRĂ
DIN ENEOLITICUL MOLDOVEI
DINTRE CARPAȚI ȘI PRUT

Lumen

Iași 2008

Vicu MERLAN

Arme și unelte de silex și piatră din eneoliticul Moldovei
dintre Carpați și Prut

Editura Lumen este acreditată CNCSIS sub nr 003
Volum apărut cu sprijinul Administrației Fondului Cultural
Național din cadrul Ministerul Culturii și Cultelor
www.edituralumen.ro

Autorii poartă integral răspunderea pentru textele semnate.
Editura Lumen sau finanțatorii volumului nu pot fi considerați
responsabili de eventualele erori apărute în text.

Redactor: Morariu Irina Maria

Descrierea Bibliotecii Naționale:

MERLAN, Vicu

Arme și unelte de silex și piatră din
eneoliticul Moldovei dintre Carpați și
Prut/Vicu MERLAN - Iași: Lumen, 2008
Bibliogr.

Pag. 300

ISBN: 978-973-166-105-6

903.2"6347"(498.3)

Vicu MERLAN

ARME ȘI UNELTE
DE SILEX ȘI PIATRĂ
DIN ENEOLITICUL MOLDOVEI
DINTRE CARPAȚI ȘI PRUT

Lumen

Iași 2008

**Pagin 1 sat
goal inten ionat**

Cuprins:

<i>Capitolul I. Introducere</i>	7
Cuvânt înainte.....	7
I.1. Istoricul cercetării.....	12
I.2. Cadrul geografic	26
I.3. Cadrul cultural-cronologic	49
<i>Capitolul II. Materiile prime și tehnologia prelucrării utilajului și armamentului litic</i>	65
II.1 Materiile prime ale utilajului și armamentului litic cioplit, șlefuit, perforat și zonele de ocurență	65
II.2. Tehnologiile de prelucrare: debitajul și produsele sale (nuclee, lame, așchii, deșeuri, etc), retușarea, șlefuirea și perforarea	98
<i>Capitolul III. Tipologia și funcționalitatea utilajului și armamentului litic cioplit</i>	137
<i>Capitolul IV. Tipologia și funcționalitatea utilajului și armamentului litic șlefuit și perforat</i>	167

*Capitolul V. Determinările petrografice ale unor piese
litice din Eneoliticul Moldovei 207*

*Capitolul VI. Contribuții la studiul materialului litic
inedit de la Isaiia (jud. Iași), Huși–Centrul Orașului,
Huși–Lohan și Bunești (jud. Vaslui).....215*

Capitolul VII. Concluzii231

Abrevieri..... 243

Bibliografie..... 247

Anexe281

Lista așezărilor eneolitice dintre Carpați și Prut
incluse în lucrare..... 281

Planșe 289

Capitolul I. Introducere

Cuvânt înainte

Studiul uneltelor oferă multiple posibilități de interpretare istorică: ne dă posibilitatea de a cunoaște stadiul de dezvoltare atins de comunitățile unei civilizații; ne permite să reconstituim diferite activități întreprinse de oamenii perioadei eneolitice cu ajutorul uneltelor de piatră; ne oferă imaginea rețelei de contacte și schimburi intercomunitare în vederea obținerii materiei prime necesare prelucrării uneltelor; în fine, ne dezvăluie un aspect al raporturilor omului cu mediul ambiant în acele timpuri.

Rezultatele studiului nostru s-au bazat pe obiectele litice publicate în diverse lucrări de specialitate, pe acele piese aflate în colecția unor muzee (Suceava, Vaslui, Botoșani, Iași, Huși, Bârlad) și pe analiza pieselor rezultate din cercetările personale.

Pentru o înțelegere mai corectă a tehnicilor de prelucrare s-a folosit și analogia etnoarheologică, bazată pe observațiile efectuate asupra unor populații contemporane de aborigeni, din diverse zone ale globului, precum și rezultate ale arheologiei experimentale. În acest sens, în afară de datele din bibliografie,

am valorificat și rezultatele experimentelor efectuate de un grup de cercetători și studenți ai Universității “Al. I. Cuza” Iași, sub coordonarea domnului asistent universitar Vasile Cotiugă, precum și la cele realizate de noi la Muzeul municipal Huși .

La întocmirea studiului tipologic am folosit utilajul litic descoperit prin săpături sistematice și periegheze, publicat sau inedit. Din categoria celui inedit m-am referit la cel din săpăturile de la *Isaiia-Balta Popii*, aparținând fazelor Precucuteni II și III, *Huși-Centrul Orașului* (sondaj efectuat cu ocazia unor lucrări edilitare) (faza Cucuteni A-B), *Crețești-La intersecție* (faza Cucuteni A-B), *Răducăneni – Bazga* (faza Cucuteni A3), dar și din numeroasele periegheze efectuate de noi în bazinul inferior al Jijiei, bazinul superior și mijlociu al pârâului Crasna, microdepresiunea Hușilor, bazinul pârâului Bohotin, bazinul pârâului Moșna, bazinul pârâului Șcheia (Suceava), cursul mijlociu al râului Suceava din apropierea Sucevei, cursul mijlociu al râului Prut, cuprins între Crasnaleuca-Mitoc și Costuleni-Albița-Stănițești etc. Materialul litic din aceste cercetări se află la Muzeul Huși, depozitul Seminarului Arheologic al Universității “Al. I. Cuza”, Iași, Muzeul Județean Suceava, în colecțiile școlilor din Bazga, Crețești și Moșna. De asemenea, am realizat un capitol special de contribuții la studiul materialului litic din siturile de la Isaiia (comuna Răducăneni, județul Iași), Huși- “Centrul Orașului”, Huși- Lohan și Bunești (județul Vaslui). Analiza acestui material lămurește în parte unele probleme legate de răspândirea,

Arme și unelte de silex și piatră din eneoliticul Moldovei dintre Carpați și Prut

folosirea și predominanța unor categorii de materie primă, precum și în legătură cu tipologia utilajului litic eneolitic din această parte a Moldovei.

Materialele litice cercetate provin din diferite regiuni ale Moldovei dintre Carpații Răsăriteni și Prut, dar s-au avut în vedere și unele analogii cu stațiuni arheologice din arealul Cucuteni-Tripolie și Stoicani-Aldeni din Basarabia (Vulcănești, Lopățica, Iablona I etc.). Studiul utilajului litic eneolitic s-a realizat pe următoarele culturi în fazele succesive ale acestora: Precucuteni I, II și III, aspectul Stoicani-Aldeni I, II, III și Cucuteni A, A-B și B. Prin loturile de unelte și arme luate în discuție am urmărit ca acestea să cuprindă întregul spațiu studiat (Carpați-Prut), pentru a sesiza eventualele diferențe tipologice, regionale sau cronologice. Așezările studiate, cu descoperiri de utilaj litic, au fost punctate pe harta Moldovei. Ilustrațiile din cuprinsul lucrării includ principalele tehnici de prelucrare a utilajului litic folosit de populațiile eneolitice de la est de Carpați. S-au întocmit tabele în care sunt punctate, pe culturi și faze, tipurile de arme și unelte, tabele cu analize ale tipurilor de retușe, tabele cu principalele tehnici de cioplire etc. La anexe au fost introduse ilustrații ce cuprind materialele litice din așezările eneolitice, pe culturi și faze. Studiul nostru asupra pieselor litice din eneoliticul dintre Carpați și Prut nu epuizează cercetarea asupra uneltelor și armelor descoperite pe teritoriul Moldovei, ci doar o completează, avându-se în vedere atât imposibilitatea

practică de a lua cunoștință de tot materialul descoperit, cât și apariția de la un an la altul, ca urmare a noilor săpături metodice și a periegezelor, a noi piese, care îmbogățesc patrimoniul existent.

*

Țin să mulțumesc, pe această cale, tuturor celor care m-au ajutat și sprijinit în realizarea acestei lucrări. În primul rând, mulțumesc domnului Profesor dr. docent Mircea Petrescu-Dîmbovița pentru meticulozitatea și simțul practic cu care mi-a îndrumat fiecare referat în parte, pentru fiecare sugestie care m-a inspirat în realizarea lucrării de față.

În timpul studenției un imbold decisiv pentru cercetarea științifică l-am primit din partea domnului profesor universitar dr. Nicolae Ursulescu; acest imbold l-am fructificat ulterior prin săpăturile de la Isaiia – *Balta Popii*, ale căror rezultate, în ceea ce privește utilajul litic, le prezentăm și în această lucrare.

Cunoașterea pieselor litice am dobândit-o pe șantierul arheologic paleolitic de la Mitoc-Malul Galben, de la domnul cercetător dr. Vasile Chirica, căruia îi mulțumim pentru răbdarea și încrederea acordată. Nu în ultimul rând trebuie să mulțumesc și acelor care, au fost alături de mine și m-au ajutat, m-au învățat ori de câte ori i-am solicitat: Paul Salomeea, regretata Violeta Bazarciuc (de la Muzeul Huși), Ruxandra Alaiba (Institutul Român de Tracologie), regretatul paleolitician Alexandru Păunescu (Institutul de Arheologie din București), Marin Cârciumar

Arme și unelte de silex și piatră
din eneoliticul Moldovei dintre Carpați și Prut

(Universitatea „Valahia” din Târgoviște), Mihalache Brudiu (Universitatea „Dunărea de Jos” Galați), Dan Monah, Dan Teodor, Cornelia Magda Mantu-Lazarovici (Institutul de Arheologie din Iași), profesorilor mei Mircea Ignat, Dumitru Boghian, C-tin Catană, C-tin Iașu (Universitatea “Ștefan cel Mare” Suceava), Ion Mareș, Mugur Andronic (Muzeul de Istorie a Bucovinei din Suceava), profesorilor Attila László, Marin Dinu (Universitatea “Al. I. Cuza” Iași) ș.a.

Le mulțumesc și colegilor mai tineri: Vasile Cotiugă, Ovidiu Cotoi, Senica Țurcanu-Tudose, Mădălin Văleanu, Codrin Chirica, Felix Tencariu, ș.a.

O contribuție deosebită la realizarea săpăturilor arheologice au avut-o și numeroase persoane în calitate de sponsori, fără ajutorul cărora nu aș fi putut suporta financiar obiectivul propus: dr. Romeo Dumitrescu, Vasile Marian, Dan Filip (Bițu) și Victoria Enache.

I.1. Istoricul cercetării

Am împărțit cercetarea arheologică a eneoliticului de la est de Carpați în trei etape distincte: prima - până la primul război mondial; a doua cuprinde perioada interbelică; cea de a treia - perioada postbelică.

A. Perioada de dinainte de primul război mondial.

Preocupări pentru istoria veche a României sunt semnalate încă din secolele XV-XVIII odată cu pătrunderea spiritului renașcentist umanist în principatele române, în scrierile cărturarilor, ale lui Dimitrie Cantemir și ale reprezentanților Școlii Ardelene. Relatările lor despre diferite vestigii arheologice sunt menite în deosebi să le susțină afirmațiile despre originea latină a românilor. În secolul al XIX-lea cercetarea istoriei i-a amplouare prin activitatea de cercetare de teren desfășurată cu mult entuziasm și pasiune prin înființarea la Iași și București a instituțiilor de învățământ superior. Interesului pentru antichități i-a determinat pe colecționarii particulari, încă din secolul al XIX-lea, să întreprindă numeroase investigații în acest sens. Gh. Asachi descrie, în “Calendarul pentru poporul românesc” din 1847, numeroase așezări eneolitice de pe Valea Bistriței (ASACHI 1847, 52) iar Alexandru Odobescu publică, în urma răspunsurilor primite de la învățători la “Chestionariu” inițiat de el în 1870, materiale din județul Romanați și Dorohoi (restul rămânând în

Arme și unelte de silex și piatră
din eneoliticul Moldovei dintre Carpați și Prut

manuscris) (ODOBESCU 1874, 157). Astfel aflăm de existența Cetățuiei de la Bodești-*Frumușica* pe care o va cerceta ulterior Constantin Matasă (MATASĂ 1946, 25-27).

Cercetările asupra culturii Cucuteni încep din anul 1884 când Theodor Burada, pentru a opri distrugerile asupra sitului de la Cucuteni, prin extragerea pietrei din cariera de pe Dealul Cetățuia realizează, împreună cu N. Beldiceanu, săpături arheologice în acest punct. Printre primii cercetători ai sitului „Cetățuia” a fost și D. Butculescu. Stațiunea preistorică de la Cucuteni a trezit un interes deosebit în rândurile cercetătorilor din diverse domenii, care și-au conjugat eforturile în protecția și exploatarea ei metodică. În 1885, N. Beldiceanu începe investigarea stațiunii de la Cucuteni, iar din 1887, va participa și Gr.C. Buțureanu. În stațiunea de la Rădășeni vor întreprinde cercetări și Beldiceanu și Buțureanu (BELDICEANU 1885, 187-192; BUȚUREANU 1897, 14). În 1908-1909 sunt efectuate la „Cetățuie” săpături arheologice de proprietarul moșiei, C.V. Gheorghiu, care publică rezultatele într-o broșură (GHEORGHIU 1910, 13-14). În 1909, săpăturile de la Cucuteni sunt reluate sub conducerea lui Hubert Schmidt (SCHMIDT 1911, 582-601; 1932, 21) care va efectua un sondaj în 1910 și în așezarea de la “ Dâmbul Morii”. Săpăturile de la Cucuteni-*Cetățuia* sunt asistate, pentru cercetarea sistemului de fortificare, de G. Bersu iar din partea statului român supravegherea săpăturilor a fost întreprinsă de C. Dascălu. Principalele rezultate ale săpăturilor de

la Cucuteni și din alte stațiuni din nordul Moldovei au fost prezentate de către Gr. Buțureanu la cel de-al X-lea Congres Internațional de Antropologie și de Arheologie preistorică din 1889 de la Paris (BUȚUREANU 1897, 14-20). O lungă perioadă de timp săpăturile de la Cucuteni-*Cetățuia* au fost oprite fiind reluate abia în 1961 timp în care, așezarea a avut mult de suferit în urma extragerii pietrei sau datorită căutătorilor de obiecte arheologice, cât și prin săparea unor tranșee militare în timpul celui de al doilea război mondial (PETRESCU - DIMBOVITA 2001, 10). În 1910 Universitatea din Iași expediază la Berlin o parte din obiectele descoperite la Cucuteni (NĂSTASĂ 1983-1984, 513-516). Pe baza materialului primit H. Schmidt a publicat în 1911 un raport preliminar asupra săpăturilor de la Cucuteni (SCHMIDT 1911, 581-601). O mică parte din obiectele de la Cucuteni se mai păstrează și astăzi la Muzeul Charlottenburg din Berlin, printre acestea enumerându-se și câteva piese de silex și piatră și una din obsidian (PETRESCU-DÎMBOVIȚA 2001, 8).

În urma cercetărilor din 1909-1910 de la Cucuteni-*Cetățuia* și din așezarea de la Dâmbul Morii, Hubert Schmidt stabilește stratigrafia fazelor Cucuteni A și B, iar în 1924 separă și o fază Cucuteni A-B, ca element de continuitate între cele două faze principale ale acestei culturi (SCHMIDT 1911, 581-601; 1932, 15-20). În preajma primului război mondial își desfășura activitatea activitatea profesorii de arheologie de la Universitatea din Iași, respectiv Teoharie Antonescu, detinătorul primei catedre de

Arme și unelte de silex și piatră
din eneoliticul Moldovei dintre Carpați și Prut

arheologie din 1894 și Oreste Tafrali, care din 1916 a înființat Muzeul de Antichități din Iași (NASTASĂ 1983-1984, 516). Definirea ariei ariușdiene și a caracteristicilor civilizației cu ceramică pictată din colțul sud-estic al Transilvaniei este efectuată de către F. László prin săpăturile sistematice întreprinse între anii 1907-1913 la *Ariușd-Dealul Tyiszk* (LÁSZLÓ F. 1924, 3-7). El realizează pentru prima oară investigații moderne și de caracter interdisciplinar într-o stațiune din aria complexului Ariușd-Cucuteni-Tripolie (Idem).

Prin înființarea primelor muzee din Moldova se va realiza un cadru organizatoric propice valorificării acestor descoperiri: Muzeul din Bârlad (1909), Muzeul din Galați (1913), Muzeul de Antichități din Iași (1916) etc.

B. În perioada interbelică s-au deschis noi perspective de cercetare și cunoaștere a culturii Cucuteni. Perioada interbelică s-a dovedit a fi o perioadă de cristalizare și maturitate prin aportul unor personalități precum Ion Nestor, Vladimir Dumitrescu, s.a. Preotul C. Matasă descoperă un număr mare de așezări eneolitice în zona subcarpatică a Moldovei și realizează primul muzeu dedicat culturii Cucuteni; tot el publică o lucrare monografică, în limba franceză, despre cercetările de la Frumușica (MATASĂ 1946, 26).

Continuarea acestui volum o puteți lectura achiziționând volumul de pe

www.editalumen.ro

www.lumenpublishing.com

sau din librăriile noastre partenere.

VICU MERLAN s-a născut în localitatea Bohotin, dar și-a petrecut anii copilăriei în satul Isaiia (județul Iași). Studiile primare și le face în satul Isaiia iar cele gimnaziale în Bohotin și Dolhești. Prima treaptă de liceu o termină în localitatea Dolhești, iar cea de a doua în Răducăneni.

După stagiul militar vine ca profesor suplinitor la Serbești și Moșna (județul Iași), apoi lucrează pentru un an la Mina de cărbuni (subteran) Motru – Leurda (județul Gorj). Se întoarce la Huși unde lucrează circa doi ani la Oficiul poștal, până în 1990 când revine student la cursul de zi al Facultății de Istorie și Geografie din Suceava. În anul 1995 își ia licența cu tema „Evoluția habitatului preistoric pe Valea Bohotinului”. Imediat după terminarea studiilor universitare se angajează ca profesor de istorie, iar din decembrie 1995 ocupă postul de cercetător la Muzeul din Huși. În 1996 candidează pentru funcția de primar al orașului Huși, iar în 2000 pentru cea de consilier.

Din 1995 și până în anul 2000 a lucrat ca profesor la: Școala Profesională „Sfânta Ecaterina”, Școala nr.1 „Mihail Sadoveanu”, Colegiul Agricol „Dimitrie Cantemir”, Școala Postliceală Sanitară Huși și Școala Crețești. În acest timp reușește să se definitiveze în învățământ (1997), absolvă Școala postliceală de asistenți medicină generală (2002), ia doctoratul în Istorie (Arheologie) (2005) și gradul I didactic (2006).

Se pregătește temeinic pentru profesia de arheolog, efectuând încă din anii studenției cercetări arheologice în situri arheologice din toată țara. După absolvirea facultății, din 1995 și astăzi a efectuat săpături arheologice pe mai multe șantiere. Rezultatele acestor săpături arheologice, a observațiilor din teren privind vulcanii noroioși, apele minerale, geologie zonală, fauna și flora locală etc. au fost publicate în reviste de specialitate precum: „Terra Magazin, Magazin istoric”, „Arheologia Moldovei”, „Acta Moldaviae Meridionalis”, „Carpatica”, „Thraco-Dacia”, „Cronica Săpăturilor Arheologice din România” ș.a. și în lucrările: „Arme și unelte din silex și piatră din eneoliticul Moldovei de la est de Carpați” (2005), „Contribuții monografice asupra Văii Bohotinului și Văii Moșnei” (2006), „Misterul Zeițelor de la Isaiia” (2006), în ziare și reviste locale, naționale și internaționale.

Din noiembrie 2007 scoate revista cultural-stiințifică „Lohanul”.

Volum apărut cu sprijinul
Administrației Fondului Cultural Național
din Cadrul
Ministerului Culturii și Cultelor

ISBN 973-166-105-0

9 789731 661056

media **LUMEN**
www.EdituraLumen.com